

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Hoe Nederland een realistische buitenlandpolitiek kan voeren

Realiteitszin is geboden in het buitenlands beleid, met als belangrijkste criterium het Nederlandse eigenbelang. Zo'n politiek staat verdieping van de Europese integratie, goede relaties met de Verenigde Staten en verlening van ontwikkelingshulp allerminst in de weg. Wel noopt een realistische inzet tot voorzichtigheid bij de uitbreiding van de NAVO. Al te groot optimisme over de slagkracht van de EU en de Aziatische mars naar moderniteit past evenmin.

door *Onno Ruding*

De auteur is onder meer oud-minister van Financiën en voorzitter van de raad van toezicht van het *Centre for European Policy Studies*.

DE RELATIE MET DE VS

In Europa is er onderscheid tussen pure Atlantici, met prioriteit voor de relatie met de VS en weinig interesse in meer Europese integratie; pure Europeanen, voor wie die prioriteiten precies omgekeerd zijn; en ten slotte degenen voor wie het buitenlandse beleid op twee pijlers moet rusten, namelijk zowel de Atlantische relatie, met de NAVO als essentieel onderdeel, als de EU. Deze laatste variant domineert het Nederlandse beleid al decennia. Dit beleid is juist en dient te worden voortgezet. Deze tweepijlerpolitiek heeft in Nederland meer gewicht dan in andere landen in Europa waar óf de Atlantische (bijvoorbeeld het Verenigd Koninkrijk) óf de Europese (bijvoorbeeld Frankrijk) richting prevaleert.

De voorstanders in Nederland van deze duale aanpak, onder wie dus ik, constateren echter ontwikkelingen die de pro-Atlantische component verzwakken. Ten dele is dit het gevolg van het beleid en het klimaat in de periode van president George Bush jr., gekenmerkt door unilateralisme, extra-

territorialisme en het Irak-drama. In brede kringen in Europa nam het anti-Amerikanisme toe: begrijpelijk, maar betreurenswaardig. Het einde van de Koude Oorlog heeft de NAVO een minder dominante rol gegeven. Deze factor, en de opkomst van enige grote ontwikkelingslanden, vooral China, hebben de aandacht in de VS voor Europa verminderd, maar doen ook in Europa het Atlantische vuur lager branden. Ten slotte is de betekenis van de EU voor Nederland en zijn beleid op vele terreinen toegenomen als gevolg van de voortgaande verdieping en uitbreiding van de Europese integratie; dit ondanks een toenemende kritische of apathische houding tegenover Europa bij velen in Nederland.

Velen in Nederland hopen en verwachten dat met het aantreden van president Obama het Amerikaanse buitenlandse — en ook het binnenlandse — beleid fundamenteel verandert. Ook ik verwacht veranderingen, maar die zijn geringer dan wat de communis opinio in Europa is. De psychologische

*Het Amerikaanse
buitenlandbeleid zal
inhoudelijk minder veranderen
dan Europa denkt*

aanpak en de beeldvorming zijn reeds flink gewijzigd: terugkeer naar de sinds 1945 traditionele Amerikaanse nadruk op multilaterale samenwerking; minder voorkeur voor de *hard power*-aanpak van internationale problemen, vergeleken met de *soft power*-benadering van

Europa; minder nadruk op de tegenstelling: de Amerikanen komen van Mars en de Europeanen van Venus.¹ De invloed van de neoconservatieven en neoliberalen is gelukkig zwakker geworden.

Op vele punten zal het Amerikaanse buitenlandse beleid inhoudelijk echter minder veranderen dan Europa denkt. Dit komt deels door de Amerikaanse politieke structuur met grote invloed van het Congres, dat zich dikwijls onafhankelijk opstelt van de regering, zelfs als de president en de meerderheid van het Congres tot dezelfde partij behoren. Daarnaast zijn de beleidsvrijheden van Obama beperkt door de enorme omvang van het *twin deficit*: op de overheidsbegroting en op de Amerikaanse handelsbalans, maar ook door de toenemende energie-invoer. Wat betreft de buitenlandse schuld en de positie van de dollar zijn de VS bijna de gevangene geworden van enige grote Aziatische overschotlanden. De mogelijkheden van een andere politiek inzake Israël-Palestina blijven beperkt door de gecombineerde kracht van de binnenlandse joodse en Christian Right-lobby's voor Israël. Ook wat betreft Afghanistan verandert het Amerikaanse beleid vermoedelijk weinig. Daar is de kans groot dat de VS van Obama ontevredener worden over de beperkte bereidheid van Europese NAVO-partners om bij te dragen aan de militaire vredesactie. De Europese wens

van een meer multilateraal Amerika houdt in dat Europa ook aan bepaalde Amerikaanse wensen moet voldoen, zoals *burden sharing*.

Na de val van de Sovjet-Unie begon de periode met de VS als enige supermacht in een unipolaire wereld. Die supermacht was vooral militair bepaald. In economisch-financieel opzicht waren de VS wel nummer 1, maar de EU werd steeds belangrijker. De laatste jaren zien we een verschuiving van economisch-financieel gewicht en macht, ten nadele van de VS en ten gunste van niet primair Europa maar van enige grote ontwikkelingslanden, vooral in Azië. Op termijn zal het gewicht van de EU — maar ook van Rusland en Japan — echter verzwakken als gevolg van demografische factoren, ten gunste van de VS en de rest van de wereld. Nu zijn de VS nog steeds een militaire supermacht, maar economisch-financieel zijn ze dat niet meer, mede als gevolg van de financiële crisis.² Op lange termijn is het niet waarschijnlijk dat welk land dan ook de militaire en politieke supermacht kan blijven als het economisch-financieel verzwakt. De geschiedenis toont dit aan, van het Romeinse Rijk tot de Sovjet-Unie.

Deze economisch-financieel zwakker wordende positie van de VS in de wereld geldt ook voor de meeste andere leden van de Groep van 7, zoals het Verenigd Koninkrijk, Italië, Japan en Frankrijk. De mondiale invloed van de G7 is afgenomen en beperkt tot nauwelijks gelezen perscommuniqués; zij is nu in feite vervangen door de G20, hoewel die ‘groep’ evenmin juridische, op een verdrag gebaseerde bevoegdheden en regels bezit en evenmin over financiële en personele (in de vorm van een deskundige staf) eigen middelen beschikt, in tegenstelling tot het IMF, dat dan ook beter de rol zou kunnen vervullen die de G20 nu probeert te spelen. Nederland hoeft geen traan te laten om deze verzwakking van de G7, die ook niet bevorderlijk werkte voor de positie van de EU in de wereld.

DE NAVO

Sinds het einde van de Koude Oorlog is het karakter van de NAVO veranderd. Het primaire doel, namelijk een defensieve alliantie, is naar de achtergrond geschoven. Er is al jaren een discussie gaande of de NAVO ook andere taken moet aanvaarden om zinvol te blijven functioneren, en zo ja, welke en onder welke voorwaarden. De NAVO moet beslissen over drie belangrijke en moeilijke onderwerpen.

1. Het eerste vraagstuk is of de NAVO meer activiteiten *out of area* op zich moet nemen. Voor Nederland is het beste standpunt: verleen steun aan deze uitbreiding van de rol van de NAVO, maar wel met mate. De NAVO moet niet bijna automatisch naar elke willekeurige crisishaard worden gestuurd. Het probleem is dat de prioriteiten van dergelijke militaire acties

verschillend zijn voor de VS en Europa maar ook voor het ene en het andere land in Europa. President George Bush jr. zei in 2008: ‘De NAVO is niet meer een statisch bondgenootschap [...] zij is nu een expeditionaire alliantie, die haar strijdkracht over de hele wereld uitzendt...’³ Deze benadering bevat een ruime interpretatie van *out of area*-acties en bevat een waarschuwing: anders is de NAVO *out of business*, althans in de visie van de VS.

Ieder geval moet op zijn eigen merites worden bekeken, maar de kans is groot dat dergelijke beslissingen spanningen teweegbrengen: de vraag is ten eerste of Nederland positief wil reageren op een voorstel tot een nieuwe NAVO-actie, en ten tweede of Nederland bereid is zelf een militaire bijdrage te leveren. De lastenverdeling, zowel militair als financieel-budgettair, tussen de NAVO-landen is niet bevredigend; zie Afghanistan.

2. Het tweede vraagstuk betreft het opbouwen van een ‘eigen’ Europese militaire operationele macht. Zolang de NAVO tijdens de Koude Oorlog een onmisbare rol speelde voor onze verdediging tegen militaire aanvallen, had Nederland terecht weinig belangstelling voor Europese militaire

initiatieven die tot meningsverschillen met de VS en spanningen binnen de NAVO konden leiden.

Nu is de situatie anders: er is meer reden voor een actiever eigen buitenlands EU-beleid met daarin een militaire component. Ik blijf echter

Het is moeilijk voorstelbaar dat de EU een actief militair beleid kan voeren

zeer sceptisch. Het ontbreekt de EU helaas nog aan bereidheid om tot een gemeenschappelijk buitenlands beleid te komen. Ook met het Verdrag van Lissabon zal de voortgang op dit terrein beperkt zijn. De verschillen in visie en prioriteiten van de EU-lidstaten zijn nog groot. Het is moeilijk voor te stellen dat de EU op die wankel politieke basis een actief militair beleid kan voeren. Daarnaast geldt het *caveat* dat een eigen EU-defensiebeleid niet mag leiden tot politieke of militaire verzwakking van de NAVO. Ook speelt een rol dat de militaire inspanningen van bijna alle EU-landen mager zijn, in vergelijking met de VS.

3. Het derde vraagstuk betreft de verdere uitbreiding. Nederland heeft terecht de uitbreiding met de toen nieuwe EU-lidstaten in Centraal- en Oost-Europa gesteund. Deze kwestie ligt anders bij verdere uitbreiding van de NAVO in Oost-Europa. De meest omstreden landen zijn Oekraïne en Georgië. Het kernpunt van het Nederlandse beleid dient de vraag te zijn of de NAVO bereid is artikel 5 van het Verdrag toe te passen, namelijk de verplichting van verdediging, door middel van onderlinge bijstand, van een andere lidstaat bij een militaire aanval. Indien de NAVO die bereidheid niet heeft, dient zij het desbetreffende land niet toe te laten. Wat betreft

Oekraïne en Georgië moet de NAVO, respectievelijk Nederland deze verplichting niet aanvaarden.⁴ Het betreft hier een reële mogelijkheid, gezien de houding van Rusland. De VS hebben vóór en na de Georgië-crisis in 2008 gepleit voor lidmaatschap van dit land. Dit was onverantwoord en stuitte terecht op Europese bezwaren.

WESTERSE EN ANDERE POLITIEKE STRUCTUREN

In het debat over de optimale vorm van staatsstructuur heeft zich wereldwijd gelukkig een duidelijke verschuiving voorgedaan in de richting van democratie naar ‘westerse snit’, dus op liberaal-humanistische basis van de rechtsstaat, met gelijke rechten voor alle burgers en in de wet vastgelegde grenzen van de macht van de staat. Toch is de betekenis van autocratische of autoritaire regimes in bepaalde landen nog steeds groot: weliswaar zuchten zij niet (meer) onder echte dictaturen, maar als democratieën functioneren ze evenmin, ook al noemen zij zich soms zo.

Er is een ‘tussencategorie’ die voorrang geeft aan een samenleving op basis van *Asian values*. Nobelprijswinnaar Amartya Sen maakt onderscheid tussen enerzijds westerse of Europese waarden en cultuur, die de basis hebben gelegd voor de principes van vrijheid, individuele rechten en de rechtsstaat, en anderzijds Aziatische waarden, die de prioriteit leggen bij discipline en orde.⁵ Hij beschrijft hoe Azië meer bereikt met ordelijk handelen en gedisciplineerd gedrag, en wijst erop dat Singapore onder de jarenlange leiding van Lee Kuan Yew niet alleen economisch succesvol functioneert maar ook in zijn multi-etnische samenleving beter in staat blijkt te zijn dan Europa om zijn minderheidsgroepen een sterk en positief gevoel te geven van ‘erbij te horen’, van veiligheid, van inclusie in plaats van uitsluiting en van een gezamenlijke en gedeelde nationale identiteit.

Ik meen dat het hierbij gaat om prioriteit voor politieke of economische hervormingen. Daarbij gaven enige, vooral Aziatische, ontwikkelingslanden die arm waren en geen democratie kenden, voorkeur aan economische groei teneinde hun bevolking uit die armoede te halen, boven mensenrechten en vrije verkiezingen. Fukuyama stelt dit contrast scherp: een dictatuur die streeft naar modernisering van haar land kan effectiever zijn dan een democratie (naar westerse snit) in het bereiken van de sociaaleconomische condities die zowel kapitalistische economische groei als, op termijn, stabiele democratie mogelijk maken.⁶ Ik heb sympathie voor deze prioriteitsstelling die landen zoals Singapore met succes toepassen. De cruciale vraag is echter of op termijn die landen inderdaad bereid en in staat zijn die noodzakelijke overgang naar democratie te realiseren. Mijn probleem is dat dit niet zeker is.

De bevolkingen van autocratische landen als China, Singapore en Rusland blijken deze regeringsvorm te accepteren, of zelfs te prefereren, zolang er flinke economische groei en welvaartverbetering heerst.⁷ Een combinatie van internationaal een open economie en binnenlands een gesloten politiek regime kan met succes functioneren, zoals China bewijst. In die landen is het overleven van het regime afhankelijk van voortgezette groei. De huidige financiële crisis maakt dit echter onzeker. Het is de vraag of die crisis een verschuiving teweegbrengt van prioriteit voor westerse waarden zoals democratie (dus het politieke systeem) naar prioriteit voor realisme, pragmatisme en het nationale belang van stabiliteit en groei (dus het economische systeem).⁸ Zakaria volgt een soortgelijke redenering.⁹ Veel ontwikkelingslanden functioneren aanvankelijk optimaal onder *liberal authoritarian regimes*. Hij stelt dat de Amerikaanse obsessie met democratie een obstakel is geweest voor een juist begrip van landen zoals China, Rusland en Zuid-Korea, en soms tot rampzalige politieke keuzes van de VS heeft geleid. Hij bepleit voor die landen prioriteit voor economische hervormingen; daarna hebben politieke (democratische) hervormingen meer kans op succes.¹⁰

Mahubani meent dat Rusland onder Gorbatsjov de verkeerde keus heeft gemaakt door glasnost (politieke openheid) prioriteit te geven boven perestrojka (economische herstructurering).¹¹ Mahubani heeft onlangs ook in Nederland indruk gemaakt met zijn betoog dat het economische en politieke machtsevenwicht verschuift van het Westen naar Azië, vooral China en India. Enerzijds erkent hij dat de drie westerse principes (of waarden) van democratie, rechtsstaat en justitiële rechtvaardigheid veel bijdragen aan een stabielere wereldorde. Anderzijds roept hij het Westen op

actief met Azië samen te werken om dit te bereiken. De Aziatische ‘mars naar de moderniteit’ biedt zowel het Westen als de rest van de wereld nieuwe kansen.¹²

Mijn aarzeling zit in zijn neiging niet de gevaren van *Asian values* te zien, onder andere die voor de mensenrechten. Hij citeert Guy de Jonquières, die stelt dat die Aziatische

Indien Azië dit pragmatisch-autoritaire systeem op lange termijn handhaaft, ontstaan spanningen in de relatie met het Westen

waarden geen politieke filosofie inhouden maar slechts een ‘zelfzuchtige poging om autocratieën te rechtvaardigen’. Mahubani voegt hieraan toe dat Azië zich niet wil laten leiden door ideologie, maar door pragmatisme.¹³

Mijn conclusie is dat dit pragmatisme gedurende de fase van economische groei van een ontwikkelingsland een effectieve en aanvaardbare

oplossing kan bieden. Indien zo'n land echter dit pragmatisch-autoritaire systeem ook daarna handhaaft, ontstaan spanningen in de relatie met het Westen.

ONTWIKKELINGSHULP

Ontwikkelingshulp blijft noodzakelijk. Dat geldt voor zowel officiële als particuliere hulp. Het aantal arme landen is nog veel te groot, hoewel mede dankzij de globalisering en de economische groei in China en India het aantal echte armen in de wereld is gedaald. Nederland moet doorgaan met het geven van hulp, maar er is verandering nodig. De publieke en politieke steun in donorlanden neemt af; er is 'hulpvermoeidheid' als gevolg van onvoldoende vooruitgang in vele ontvangende landen. Daardoor verzwakt de politieke legitimatie van ontwikkelingshulp. Donoren dienen strakkere criteria toe passen voor de prestaties van deze landen op lange termijn. Als een land daaraan niet voldoet moet de (schaarse) hulp worden verminderd en naar arme landen gaan die zich wél kwalificeren. Daarnaast moeten ontvangende landen voldoende *ownership* tonen in de eigen aanpak van hun problemen. Hulp die wordt opgelegd door het buitenland is meestal niet effectief. Langdurige maar niet-effectieve hulp leidt tot te grote hulpafhankelijkheid.

Nederland moet bij het stellen van voorwaarden benadrukken: actieve corruptiebestrijding; *rule of law* en stappen in de richting van democratie met nadruk op mensenrechten; bevordering van de rol van de *civil society*; transparantie en *accountability* van besteding van hulp gelden. Vooruitgang op deze terreinen zal ook leiden tot de toestroming van meer particulier kapitaal, voor veel landen van grotere omvang dan de officiële hulp. Tevens is ontbinding tussen bilaterale hulp en exporten van de donorlanden belangrijk, en ook *trade, not aid*, dus nadruk op meer exporten van de ontwikkelingslanden.

Ondanks hun tekortkomingen blijf ik voorstander van hulpverlening via de Wereldbank en andere multilaterale instellingen. Dat betekent minder bilaterale hulp, zowel in omvang als in het aantal ontvangende landen, met binnen die bilaterale hulp voorkeur voor meer delegatie van hulp aan particuliere organisaties, in zowel donor- als hulplanden. Meer coördinatie tussen hulpdonoren is wenselijk ter voorkoming van inefficiëntie en overbelasting bij hulpverwerkende organisaties. Ten slotte een pleidooi voor scherpere scheiding van de activiteiten van het IMF en de Wereldbank: het IMF moet binnen zijn doelstellingen blijven en niet streven naar quasi-hulpverlening.

EUROPA

De interne markt en het EMS met de euro blijven de ruggengraat van de Europese integratie zolang de politieke integratie, waaronder het buitenlandse beleid, in sterke mate blijft steken in een intergouvernementele aanpak met wisselend succes. Die interne markt en de euro zijn voor Nederland vanwege onze zeer open economie van nog groter belang dan voor andere lidstaten. Onze buitenlandse handel in goederen en diensten is bovendien grotendeels op andere landen van de EU gericht. Nederland dient om dezelfde reden ook te blijven strijden tegen protectionistische tendensen, zowel in de EU als mondiaal. Liberalisatie van handel in multilateraal verband blijft nodig, dus steun aan de Doha-ronde. In dit kader blijft het gemeenschappelijke EU-landbouwbeleid een omstrede zaak, ook al zijn vele correcties aangebracht. Het beleid inzake de EU-begroting moet verder worden aangepast: de uitgaven voor het landbouwbeleid moeten worden verminderd en het regionale beleid moet worden veranderd, met onder andere beëindiging van steun aan de rijkere lidstaten. Tevens moet eindelijk een gemeenschappelijk EU-energiebeleid van de grond komen, al was het alleen maar om in staat te zijn één lijn te trekken in onderhandelingen met Rusland over gascontracten. Europa benadeelt zichzelf door Rusland de kans te geven geopolitieke en financiële voordelen te continueren bij bilaterale onderhandelingen met individuele EU-landen. Een gemeenschappelijk energiebeleid is inhoudelijk gekoppeld aan de wenselijkheid van meer integratie van het milieubeleid in Europa. De individuele landen zijn niet meer in staat op deze belangrijke terreinen met nationaal beleid hun doelstellingen te bereiken.

Op basis van de lessen van de huidige financiële crisis dient Nederland de pogingen te ondersteunen om tot een aanzienlijke mate van Europese regulering van en toezicht op financiële instellingen te komen, in lijn met de aanbevelingen van de Larosière-groep.¹⁴ Dat is nodig om met preventieve maatregelen een nieuwe financiële crisis over enige jaren te kunnen voorkomen. Mocht een dergelijke crisis toch plaatsvinden, dan moet de EU een dreigende deconfiture van een grote, internationale bank proberen op te lossen op basis van Europese afspraken; een louter nationale aanpak is niet meer effectief.

Opeenvolgende kabinetten hebben onvoldoende en te passief aan de bevolking uiteengezet dat burgers en bedrijven in Nederland niet alleen grote belangen hebben bij de Europese integratie maar ook dagelijks de voordelen daarvan genieten. Europees belang is tevens ons eigen belang. Over vele zaken worden de beslissingen niet meer in Nederland genomen maar (mede) in Brussel en Straatsburg. Europees beleid is binnenlands beleid

en vergt daarom een actievere politieke belangstelling in Den Haag. Angst voor kortzichtige en populistische kritiek is een slechte raadgever. Wij moeten duidelijker maken dat het streven naar een volledig federaal Europa of één Europese superstaat politiek niet meer aan de orde is; dat Europa succesvol functioneert op terreinen waar al een gemeenschappelijk beleid, gebaseerd op EU-verdragen, bestaat, namelijk de interne markt, buitenlandse handel, mededinging en monetaire zaken (euro), en dat slechts op een beperkt aantal andere belangrijke beleidsterreinen met spoed ook een gemeenschappelijk EU-beleid nodig is: ten eerste energie en milieu en ten tweede justitie en politie: immigratie, misdaad en drugsbeleid.

Nederland dient zijn beleid van steun aan een sterke positie van de Europese Commissie, met de communautaire methode, te continueren, in het belang van zowel de Europese integratie als de kleinere lidstaten, waaronder ook Nederland. Dit moet op termijn wel gepaard gaan met aanzienlijke vermindering van het aantal leden van de EC, dus niet meer één per lidstaat.

Nederland heeft terecht altijd gestreefd naar zowel verdieping (intensivering van de integratie) als verbreding (uitbreiding van het aantal lidstaten). Beide doeleinden zijn gedeeltelijk bereikt. In de komende jaren verdient verdieping meer prioriteit dan verbreding.

NEDERLANDS BUITENLANDS BELEID

Voornoemde ontwikkelingen zijn van grote betekenis voor Nederland. Hoe moeten wij ons positioneren in Europa en in de wereld? Het belangrijkste criterium daarbij blijft het Nederlandse eigenbelang. In tegenstelling tot misvattingen bij velen in Nederland, zijn bevordering van de Europese

integratie — op een positief-constructieve maar kritische wijze — en bevordering van ons eigenbelang niet tegenstrijdig.

Nederland moet een realistisch buitenlands beleid voeren. Idealisme is nodig en terecht maar dat moet wel met mate gebeuren. Het

Wij moeten voortdurend beseffen dat wij vanwege onze omvang wereldwijd op eigen kracht weinig kunnen bereiken

vermanende vingertje heeft weinig effect; soms werkt het zelfs averechts. Wij moeten voortdurend beseffen dat wij vanwege onze geringe omvang wereldwijd op eigen kracht weinig kunnen bereiken, behalve op sommige, veelal marginale, terreinen. Het blijft moeilijk voor sommige politici, academici en commentatoren zich dit te realiseren.¹⁵ Binnen de EU is die Nederlandse invloed groter, hoewel in de EU van 27 toch beperkt.

Een andere pijler van het Nederlandse beleid, namelijk steun voor multilaterale internationale organisaties op velerlei gebied, verdient onverminderde steun. Wat betreft het Midden-Oosten moet de traditionele steun van Nederland voor Israël als Joodse staat worden voortgezet, maar ons beleid behoort wel evenwichtiger te worden dan de laatste jaren het geval was, in de afweging van de belangen en de beoordeling van het beleid (nederzettingen!) van de twee strijdende partijen.

Noten

- 1 Robert Kagan, *Of Paradise and Power. America and Europe in the New World Order*. New York: Knopf, 2003.
- 2 Fareed Zakaria, 'Is America in Decline?', *Foreign Affairs*, mei/juni 2008, p. 43, spreekt in dit verband reeds van een beweging naar een post-Amerikaanse wereld.
- 3 Aangehaald door J.L. Heldring, *NRC Handelsblad*, 10 april 2008.
- 4 Aangehaald door Frits Bolkestein, *NRC Handelsblad*, 5 mei 2009.
- 5 Amartya Sen, *Identity and violence. The illusion of destiny*. New York, NY: Norton, 2006, pp. 93-95.
- 6 Francis Fukuyama, *The end of history and the last man*. New York, NY: The Free Press, 1992, pp. 119-123 en p. 241.
- 7 Robert Kagan, *The return of history and the end of dreams*. New York, NY: Knopf, 2008, pp. 57-69.
- 8 Jonathan Holslag, 'De VS flirten met Peking-consensus', *NRC Handelsblad*, 20 april 2009, meent dat niet alleen China c.s. maar nu ook de VS die 'Peking-consensus' welwillend bekijkt. Dat zou een fundamentele wijziging betekenen ten opzichte van het beleid van president George Bush jr., die doelbewust bepaal-
- de dictaturen of autoritaire staten in de richting van democratie wilde sturen. Ik weet niet of dit Amerikaanse beleid met Bush geheel is verdwenen. Waarschijnlijk ligt de verklaring ook in de financieel-economische problemen van de VS, die nu geen ruimte meer bieden voor *American values* als internationale politieke beleidsprioriteit.
- 9 Fareed Zakaria, *The future of freedom. Illiberal democracy at home and abroad*. New York, NY: Norton, 2003.
- 10 Die Amerikaanse obsessie met democratie speelde wel een rol in Irak, maar in Saoedi-Arabië en Marokko steunt de VS feodale, niet-democratische maar bevriende regeringen.
- 11 Kishore Mahbubani, *De eeuw van Azië. Een onafwendbare mondiale machtsverschuiving*. Amsterdam: Nieuw Amsterdam, 2008, p. 58.
- 12 Mahbubani 2008, pp. 288, 39 en 20.
- 13 Mahbubani 2008, pp. 162-163 en 297.
- 14 *European Supervision of Financial Institutions*, report to the President of the European Commission, 26 februari 2009.
- 15 J.L. Heldring, 'Zouden anderen ons onmisbaar vinden?', *NRC Handelsblad*, 22 december 2007, geeft hierover een goede en ontzuisterende analyse.